

Історія

Міжнародне визнання України

Проголошення незалежності за IV Універсалом Центральної Ради 22 січня 1918 р. дозволило Українській Народній Республіці стати повноправним суб'єктом міжнародного права. І це був беззаперечний успіх. А от чи вдалося його розвинути і закріпити керманічам держави? Це питання й досі не має однозначної відповіді. Спробуємо її знайти.

На міжнародний рівень Українська Народна Республіка (УНР) виходить наприкінці 1917 р. Підставою для цього став III Універсал (20 листопада 1917 р.), за яким, власне, вона й була утворена, а її федеративний зв'язок з Росією залишався чистою формальністю. Насправді йшлося про самостійну державу. Ось що читаємо в III Універсалі: «Однині Україна стає Українською Народньою Республікою. Не відділяючись від республіки Російської і зберігаючи єдність її, ми твердо станемо на нашій землі, щоб силами нашими помогти всій Росії, щоб уся Республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів».

УНР і Антанта

Наближалась до свого завершення I Світова війна. Це було зрозуміло для всіх її учасників. І керівництво молоді української держави прагнуло встановити дипломатичні відносини найперше з країнами Антанти (Велика Британія, Франція). Наприкінці 1917 р. це були країни – потенційні переможці у війні. Звісно, що саме їх підтримка надавала УНР дипломатичні «бонуси».

А прискорив процес міжнародного визнання військовий конфлікт з більшовицькою Росією. На початку грудня 1917 р. В. Винниченко та С. Петлюра відхилили ультиматум Л. Троцького і В. Леніна. Це стало приводом до почат-

тативної – маріонетковому червоному урядові, утвореному у грудні 1917 р., – і що саме останній є справжнім урядом України. Проте країни Четверного союзу, зацікавлені в якнайшвидшому підписанні миру, підтвердили повноваження делегації УНР. Переговори інтенсифікувалися і 9 лютого сепаратний мирний договір підписано.

Брестський мирний договір складався з 10 статей. Він визнавав незалежність УНР і визначав її кордони. Сторони відмовлялись від взаємних претензій і контрибуцій. Делегації УНР та Австро-Угорщини також дійшли згоди й підписали таємний додаток про поділ Галичини та об'єднання українських частин Галичини й Буковини в єдиний коронний край до 20 липня 1918 р. Крім політичного договору, 18 лютого між УНР та Центральними державами укладено військову конвенцію, яка підвела правову базу під вступ німецької армії на територію України. Країни Четверного союзу обцяли Україні збройну допомогу проти більшовиків та позику в 1 млн. крб. в обмін на постачання до 1 липня 1918 р. 1 млн. т зерна й інших сільсько-господарських продуктів.

Розпочався 18 лютого наступ німецьких військ, а 2 березня вони увійшли до Києва. Разом з ними повернулась до столиці ЦР. Одночасно Київ залишили всі представники Антанти і США. Таким чином, питання ззовнішньополітичними орієнтирами для України на деякий час вирішено.

Значення та наслідники договору

Досі серед науковців нема однозначної оцінки Брестського договору для України. Очевидно, що до укладання миру ЦР спонукали не пронимецькі симпатії її лідерів, а об'єктивна внутрішня та зовнішньополітична ситуа-

► Підписання Брестського миру.

▼ Делегація УНР на переговорах у Бресті

Знімки з Вікіпедії

відхилили ультиматум Л. Троцького і В. Леніна. Це стало приводом до початку більшовицької агресії на територію УНР, а водночас — достатньою умовою для її визнання країнами Антанті.

«Агенти Антанті, — писав історик Дмитро Дорошенко у своїх спогадах, — пильно стежили за тим, що діється в Києві, і коли наступив розрив між Україною і Росією (після звісного ультиматуму Ради Московських народних Комісарів), то Франція і Англія поспішили з офіціальним визнанням Української Народної Республіки». Він вважав, що держави Антанті не бачили перспективи співпраці з більшовицькою Росією і перенесли свої погляди на молоду Україну у сподіваннях, що вона триматиме фронт і завяже там значну частину австрійського та німецького війська. Саме це було прагматичним мотивом для визнання УНР.

Генеральний секретар міжнародних справ О. Шульгин 9 грудня 1917 р. уперше звернувся з офіційною нотою до урядів країн Антанті, в якій повідомив про брак у Росії центральної влади та про те, що Генеральний секретаріат є повноцінним і незалежним урядом. На базі Секретаріату міжнародних справ почалася розбудова Секретаріату міжнародних справ — станом на 26 грудня він уже діяв. На цьому етапі головне зовнішньополітичне завдання українського уряду полягало у збудуванні міжнародної підтримки. Насамперед йшлося про зовнішню військову та фінансову допомогу для зміцнення української державності й боротьби з агресією більшовицької Росії.

Отже, у грудні 1917 р. УНР де-факто почали визнавати іноземні держави. Київ і Париж 11 січня 1918 р. встановили дипломатичні відносини. Лондон теж не забарився і вже 22 січня надіслав дипломатичну місію до УНР. Згодом, вручаючи вірчі грамоти голові

Генерального секретаріату В. Винниченку, представник Великобританії Т. Піктон Батте заявив, що всі союзники об'єднані спільною метою — остаточно повалити пруського імперіалізму і затвердження права на існування «малих націй». До останніх, на його думку, відносилася й Українська республіка.

Центральна Рада (ЦР) розглядала обидва призначення як, де-факто, визнання української державності, хоч насправді чи не єдиною їх метою було утримати Україну від сепаратних переговорів з Центральними державами (країни Четверного союзу — Німечка, Австро-Угорська та Османська імперія, Болгарське царство, що протистояли країнам Антанті в I Світовій війні). Проте заклопотана війною з Німеччиною, не маючи на сході Європи відповідних військових ресурсів, Антанта мало чим могла допомогти українському урядові. Реально на розвиток ситуації в цьому регіоні впливала Росія та Німеччина. А український уряд вагався й ніяк не міг зробити остаточної вибору між Антантою і Центральними державами.

Зміна орієнтирів. Брестський мир

Німеччина та Австро-Угорщина досить стримано поставились до утворення ЦР у березні 1917 р. Обидві країни не сприймали серйозно українського державотворення фактично аж до кінця 1917 р. І тільки розпочавши переговори з російським більшовицьким урядом і зіткнувшись із труднощами в переговорному процесі, Центральні держави звернули увагу на вартість українсько-го чинника, що став козирем у відносинах з Петроградом. Тому Німеччина і її союзники прихильно прореагували

на ноту ЦР від 24 грудня 1917 р., в якій містився заклик до боротьби за загальний мир «без анексії та контрибуцій», і у відповідь запросили делегацію УНР на мирні переговори у Бресті.

Переговори про сепаратний мир між більшовицькою Росією та Німеччиною і її союзниками розпочалися в Бресті 22 грудня 1917 р. Голова російської делегації Л. Троцький відразу заявив, що його делегація представляє всі народи колишньої Російської імперії. У відповідь ЦР виступила з нотою протесту, заявивши, що тільки вона уповноважена захищати інтереси українського народу. Держави Четверного союзу запросили українських представників до участі в переговорному процесі. І вже 6 січня 1918 р. делегація ЦР на чолі з В. Голубовичем приєдналася до переговорів у Бресті. Вона стала першою офіційною дипломатичною місією нової України. Її повноваження визнали всі учасники переговорного процесу.

Події січня 1918 р. розвивалися швидко. Німеччина та її союзники готові були визнати УНР, якщо остання проголосить свою незалежність. Розуміючи, що переговорний процес іде невигідно для Росії, 18 січня Троцький запропонував зробити перерву на 10 днів і терміново виїхав до Петрограда. Водночас більшовицька війська пришвидшили вторгнення в Україну. У такий критичний момент ЦР наважилась на остаточний розрив із Росією і проголосила незалежність УНР.

Переговори у Бресті відновлено 28 січня. Цього разу Троцький тримався набагато впевненіше, заявивши, що більша частина України підпорядковується харківському Народному секре-

сипаті її лідерів, а об'єктивна внутрішня та зовнішньополітична ситуація, що склалася на той час. Без зовнішньої підтримки ЦР та українському урядові бракувало сил одночасно захищатися від більшовиків і протистояти Центральним державам. Мир з німцями ЦР уклала, коли остаточно зрозуміла, що на практичну допомогу від Антанті розраховувати не доводиться.

Фактом є те, що вимушений крок ЦР призвів до розриву відносин з Антантою, а потім неодноразово це використували антиукраїнські сили для дискредитації українського руху в Європі і США.

Укладення Брестського миру і дипломатичне визнання України з боку країн Четверного союзу відкрило нові можливості для розбудови української дипломатичної та консульської служби.

Події весни 1918 р. засвідчили, що прихильність Німеччини до Центральної Ради виявилася нетривалою. Ведливою мірою Німеччина розглядала Брестський мир з Україною, як «хлібний» договір. Але ЦР не була спроможна забезпечити ефективне державне управління й контроль над територією, і відповідно не могла належним чином виконати положення договору щодо постачання сільськогосподарських продуктів до Німеччини. Зрештою, це призвело до державного перевороту 29 квітня 1918 р., владу в країні за допомогою німецького командування отримав гетьман П. Скоропадський.

Головне, що ми повинні усвідомити, це те, що укладення Брестського миру стало першим у новітній історії України, де-юре, визнанням незалежності українського державного утворення. На певний час Брестський мир забезпечив захист української незалежності. Укладши мир як самостійна держава, УНР спробувала стати суб'єктом хоч би регіональної міжнародної політики. ■

Олена ГУМЕНЮК

Міжнародні переговори в Бресті, грудень 1917 року